

“Слободан Милошевић је мртав! Живео Слободан Милошевић!”

Марио Калик пише, у свом последњем одговору у овој полемици између мене, њега, а сада и Ивана Селимбеговића, да није хвалио политику Слободана Милошевића, већ да је критиковао неутемељене критике Милошевићеве политике, које су промашивале политику и уместо тога, Милошевића уздизале на ниво отеловљења Зла. Ја се не могу слагати више да је озбиљан проблем то што је Милошевић често сматран самим Злом, те да они који су га уздизали на тај ниво јесу заслужни за јачање мита о Милошевићу чак и више од Милошевићевих следбеника. Јер кад се неко уздигне на ниво чистог Зла, ту више нема приче - Зло је Зло, и оно је, по дефиницији чистог Зла са великим “З”, вечно, свемоћно, итд., против њега се не може, јер оно, као гроф Дракула у филмским серијалима од тридесетих на овамо, нетом га се неко реши, већ негде другде искрсава у новом облику.

Осим на Дракулу, подсећа ово и на једно друго биће за које се каже да је свемоћно. Као у оном познатом делу из Ничеове Веселе науке, где се каже да је Бог мртав, али да ћемо упркос томе да још дуго живимо у његовој сенци, тако је и са Слободаном Милошевићем - мртав је, али још увек живимо у његовој сенци. Тако се НВО дискурс у Србији, затим дискурс тадашње “демократске опозиције Милошевићу” а садашњих “про-демократских снага у Србији”, још увек, и после осам година од кад Милошевић више није на власти, те две године од његове смрти, легитимише преко Милошевића и преко његове политике, али пре свега, преко тога да је Милошевић, као и његове присталице, ништа друго до само Зло, које је “најопасније баш зато што га нема”.

У једном параноичком дискурсу, ту се Милошевић и његове присталице третирају исто онако како су се Јевреји третирали од стране нациста - што их мање има, то су опаснији, јер “баш сад кад их се више не може видети”, мисли се, “они, негде у тајности, спремају неко још веће злодело од свих оних које су до сада починили”.

У том дискурсу, Милошевић и његови следбеници често се замењују са означитељем “комунисти”. Ту се Милошевићева политика идентификује са комунистичком, и онда се каже: “све су то комунисти, ништа се није променило, нисмо их се још увек ослободили!”

Опет, као што су нацисти имали Јевреја, тако у Србији, данас, имамо комунисту, који је најјачи баш онда кад га се нигде не види.

Ту би требало имати у виду оно што каже Жак Лакан: “чак и ако те жена стварно вара, то не значи да ниси параноик зато што мислиш да те вара”. Тако је и овде; то што Милошевићев режим није до последњег остатка уништен и избрисан са лица Земље, што су неки Милошевићеви људи и даље на неким позицијама у друштву (иако је чињеница да их на тим позицијама има све мање), не значи да они који фетишизују Милошевићев режим нису параноици. У најмању руку, њихова патологија се огледа у томе што, сваки пут кад им нешто не крене како треба, они одмах пружају разлог, а разлог је - Милошевић. Па онда, уместо да се види шта је кренуло по злу, ту се упире прстом у Милошевића и на томе се, онда, стаје. Или се не стаје (што је можда још гора опција), већ се манично креће у лов на “милошевићевске злотворе”, па их се проналази и тамо где их има али и тамо где их нема.

“Не верујем ја у то, већ је то просто тако!”

Дакле, потпуно се слажем са овим што је Марио Калик изнео о фетишизовању Милошевића. Али не могу а да не приметим како је позиција са које Калик ово говори у најмању руку сумњива. Јер Марио Калик, када се приграби нечег тако јасног као што је ово фетишизовање Милошевића, иако сам тврди да није хвалио Милошевића, већ да је критиковао Милошевићеве критичаре, када се позива на “реалне околности”, на то да се “просто, није могло боље” (и ту се слажем са Иваном Селимбеговићем, да се Калик ту налази близак позицији Хегелове “лепе душе”) већ запада на ону структуру, познату из примера са Винстоном Черчилем, који је за капитализам рекао да је “приватна својина највеће зло, али да тренутно немамо ништа боље од тога”.

Каликова хињена дистанца на истој је оној линији на којој је и онај познати пример који често помиње Славој Жижек, о Нилсу Бору, славном физичару, који је, иако је био “човек од науке”, на улазним вратима своје куће држао потковицу. А кад су га питали да ли верује у моћ потковице, он је рекао да не верује, али да је ту држи за сваки случај, јер шта ако ипак “ту има нечега”. То је и структура Паскалове опкладе, у којој се треба кладити на то да Бог постоји, јер ако не постоји, ником ништа, а ако постоји, онда је боље ако се било на његовој страни. Дистанца је у свим овим примерима конститутивна за вероване.

Ови примери воде, на првом месту, до тога да нема неутралне позиције, те онда и до тога да се Паскалова дефиниција правог верника - да би се било верником није потребно, и чак се не препоручује да се негде, "у дубини", истински верује, већ је потребно само да се ради оно што иначе верници раде - итекако односи на позицију каква је ова Марија Калика и његове дистанце спрам политике Милошевићевог режима.

Управо та дистанца чини позицију са које Марио Калик проговара крајње субјективном, али тај свој карактер субјективног она покушава да сакрије иза "објективних околности". Са Каликове позиције чује се да "објективно, Милошевић је морао то да уради тако..." и тиме се већ пада у субјективно просуђивање, које потпуно стаје на страну Милошевићевог режима, јер га, ефективно, оправдава изван сваке сумње (јер ко би могао да приговори објективној нужности?).

То је оно што не ваља са "објективном позицијом", и то је оно што, на пример, није ваљало у стаљинистичкој идеологији, која је све правдала "објективним историјским околностима", па ни у оном Черчиловом "највећем злу од ког тренутно немамо ништа боље". То је лукавство прибегавања аргументу "објективности" који, ефективно, само маскира властиту субјективност и произвољност, и онда субјективне чинове хоће да представи као "објективну историјску нужност".

Вршилац историјске нужде и његов злокобни *doppelgänger*

Ту сада, у овој причи, већ имамо посла са две фетишизације. Једна је фетишизација Милошевићевог режима као врхунског Зла, док је друга ова фетишизација "објективности", те Милошевићеве политике као "објективно историјски исправне". И једна и друга страна показују Милошевића као неког спрам ког се можемо односити само као према нечему што је сасвим сигурно, несумњиво, баш ту и баш такво. Па није битно да ли је у питању Зло или је у питању "вршилац историјске нужде", битно је да је Милошевић нешто у шта се, не само не сме, већ се и не може сумњати ("не сме и не може се сумњати да је Милошевић било шта друго до чисто Зло"/ "не сме и не може се сумњати да је Милошевић ништа друго до 'извршилац историјски објективне нужде'").

Осим што ове две позиције имају заједничку структуру, структуру одређења спрам несумњиве Ствари (јер се Милошевић ту супстанцијализује, и уздиже се на ниво несумњиве кантовске Ствари) има ту још битних веза међу њима. На пример, када са позиције Марија Калика дође то да је Милошевић комуниста, није ли

то ништа друго до идентификација са
сликом

коју тој позицији, каква је Каликова, о Милошевићу пружа “друга Србија”? Није ли баш позиција “друге Србије” та која у Милошевићу види “остатке комунизма” којих се још тек треба ослободити?

Зато, позиција Мариа Калика није позиција оне “прве генерације” Милошевићевих верника, који су били уз Милошевића када је Милошевић био на власти, већ је то позиција “друге генерације”, једна имагинарна позиција - имагинарна у смислу да је спекуларна, огледална, јер се ту искључиво ради о сликама, које се међусобно пројектују с једне на другу позицију - која је конституисана ни мање ни више него баш позицијом, односно дискурсом, “друге Србије” (што је разумљиво, будући да је то данас доминантан па у овом случају и детерминантан дискурс).

Ту и тако, ем што се супстанцијализује Милошевић (па зато и са позиције Мариа Калика мора да дође иста таква супстанцијализација, која се од ове прве разликује искључиво по придевима који се придају тој “супстанцији” у коју је Милошевић прозван), ем што идентификује Милошевићев режим са комунизмом (па ови први кажу: “то су све прерушени комунисти!”, а ови други: “да, ми смо прерушени комунисти!”), али и са национализмом (па “друга Србија” каже: “ви комунисти сте, пре свега, националисти!”, а с позиције Мариа Калика долази: “да, ми комунисти смо пре свега националисти!”).

Отуд немоћ позиције с које говори припадник “друге генерације” Милошевићевих верника, јер се они оријентишу искључиво у координатама које им задаје дискурс “друге Србије”. Они, уместо да раскину са тим дискурсом, на њему до краја почивају и из њега се потпуно легитимишу. Зато је то позиција хистерика који се оријентише спрам свог Господара, и зато се у дискурсу “друге генерације” Милошевићевих верника не може појавити било шта фундаментално супротно дискурсу “друге Србије”, јер их је тај дискурс без остатка детерминисао (као парадоксалну фигуру “комунисте-партикуларисте”). Овде се треба још и сетити како се данас баш они који су дуго водили рат против НВО дискурса у Србији исти они који се сада позивају на аргумент “говора мржње”, па нападају коловође српске НВО ренесансе какав је нпр. Теофил Панчић, оптужујући га за политичку некоректност. Веселу искривљених одраза, као и увек, никад краја...

Један микро-пример успостављања огледалног односа

Ова огледална структура добро се уочава на једном примеру из одговора Марија Калика мени, где сам га ја назвао хистериком, а онда он мени враћа назад да сам ја хистерик јер увек тражим нешто више од оног што је објективно, реално, могуће. Тако, овде имамо посла само са простим извртањем, где се у истом облику појављује нешто што сам ја упутио неком другом.

Као у оном примеру где је неко на неком зиду у Француској за време 1968-е написао: “Бог је мртав, Ниче” а онда је неко други испод тога дописао: “Ниче је мртав, Бог”. Оно што овакав обрт чини имагинарним (имагинарним као огледалним, али и имагинарним као умишљеним обртом, јер се ту врши проста инверзија а не мења се структура), а онда и чак пре свега реакционарним (јер реакционари су управо на страни овакве “лажне револуције”, “лажних обрта”, у којима се ништа битно не мења), јесте то што би прави обрт био када се не би просто обрнули елементи, већ када би се показало да једна од ових позиција већ прожима другу (на сличном трагу је био и Селимбеговић у свом одговору Калику, када су полемисали око јединства теорије и праксе), па би прави обрт на овом примеру био: “Бог је мртав али се ни ја не осећам баш најбоље...” (пример из неколико текстова Аленке Зупанчич).

Па кад Калик мени враћа да сам заправо ја хистерик, тиме он ништа не мења, што и показује тиме што он не ради као што сам ја својевремено урадио када сам, служећи се примерима из једног текста Ђорђа Вукадиновића, о дискурсу ЛДП-а писао као о хистеријом. Ту сам рекао да хистерик, у том случају ЛДП-у, никад није доста и никад није добро, ма шта да се уради и ма колико да се ради. Али код Калика је просто у питању не ово “ма шта да се уради и ма колико”, већ неко Једно, које је у овом случају политика Слободана Милошевића. Значи, хистерик би био онај коме не ваља ништа што се ради, иако се на томе

активно ради

, док Калик, када хоће да каже да сам ја хистерик, мени не даје то мноштво које је рађено, а ком бих ја онда, да бих био хистерик, требао да приговарам, већ ми просто каже “ти ниси задовољан политиком Слободана Милошевића и то те већ идентификује као хистерику”.

Али, ако ја нисам задовољан тим Каликовим Једним, које је политика Слободана Милошевића, онда ћу можда бити задовољан нечим другим, но то Калик не разматра, и зато је његова констатација имагинарна, јер се креће у оквиру координата слике коју сам му ја задао, али које он онда не уме да прошири, и да онда аргументе које је преузео од мене, путем тог проширивања, учини оперативнима.

Зато је имагинарни стадијум у психоаналитичкој теорији обично везиван за децу, јер код деце обично функционише структура “нисам то ја, већ си ти”. У овом случају, “деца”, која су ова “друга генерација” Милошевићевих верника, нису чак ни Милошевићева деца, већ су деца, како сам горе показао, “друге Србије”. Мада и није битно чија су, док год су још увек деца, и док не одрасту, то јест док не надиђу оквир који им је задан. Ово је битно, јер све док се не изађе из тог стадијума, једини односи који се могу успостављати јесу огледални, а то показује и пример Каликовог одговора мени, у ком се не успева разликовати хистерија, о којој сам претходно писао, од нечега другог.

“То”!

Од дискурса хистерика, коме, по дефиницији, није стало да се нешто уради, већ само да приговара томе како још увек “нисмо довољно урадили”, битно се разликује структура на којој почива онај виц о војнику који преврће по гомили папира на столовима и по фијокама својих надређених, и константно говори “то није то, то није то, то није то...”, све док га не отпусте из војске, јер им се учини да је јадник потпуно изгубио разум. Па овај, кад му дају папир на ком пише да је отпуштен из војске, каже: “то је то!”

Шта је у овом случају “то”, што је за војника из вица папир на ком пише да је отпуштен из војске? “То” би, на првом месту, било учачавање оног реза, оног расцепа, који огледални однос покушава да прикрије константним увођењем игре огледања у причу. Јер оно што огледални однос Милошевићевих следбеника и “друге Србије”, дакле, однос националистичких, традиционалистичких струја (чак и ако је у питању традиција НОР-а, опет је у питању традиционализам, дакле једна чисто формална верност на коју инспиришу правила која фигуришу као неупитна, а не животност неког догађаја) и, с друге стране, оних “про-европских” струја (које, баш као што ове прве струје немају осећај одговорности, јер све су већ затекле, тако ни ове друге нису одговорне јер је одговорно нешто више од њих, наиме, ЕУ), покушава да прикрије, да амортизује, јесте ни мање ни више него класни расцеп.

А тај расцеп се не да санирати, ма колико да СРС или СПС покушавају да флертују са нижим класама путем својих социјалних програма, ма колико да је ЛДП “партија”, па све још са црвеним заставама, те ма колико да се ДСС и ДС појављују као амортизери ових “крајности”, које никако нису крајности, јер се или држе потпуно исте приче, или су њихове приче без остатка комплементарне, па тиме искључују могућност појављивања “треће” приче, која би могла да разбије овај огледални однос у ком “обе стране” јесу (већ дуги, дуги низ година) једна другој дежурни кривац (па кад једнима не иде, други су криви, итд).

Пише: Владан Миланко
субота, 24 мај 2008 20:13

Пре неког времена, а после 2000-те, Горан Марковић је, чини ми се, у Утиску недеље на телевизији Б92 рекао да је запрепаштен што у Србији још увек нема ни једне праве левичарске партије, и да му изгледа неубедљиво да је то искључиво кривица СПС-а и ЈУЛ-а. Овде би се рекло да није само њихова кривица, већ је кривица чак претежно кривица ових других, који “на апаратима” одржавају СПС и ЈУЛ наслеђе, како би непрестано у њима проналазили свог допелгенгера који им служи као све потребнији изговор за њихово лоше вођење политике.

Управо указивање на тај рез, који је класни рез, а који се прикрива овим имагинарним односима (у којима се једни уклапају у слику других, па ови други у слику првих, и непрестано тако), већ јесте једна политичка пракса која се постиже теоријом. Управо тај негативни рад, који се обавља у теорији, а којим се указује на тај рез у “реалности”, политичкој или некаквој другој, оно је што не да да се “реалност” фетишизује, као “објективна нужда” или као “врхунско Зло”, и што пружа могућност да се превазиђу тренутно постојеће координате, те да се догоди догађај инвенције онога што је у пуном смислу револуционарно.

Наша насушна теоријска пракса

Да ли је ово овде, онда, заправо још један позив на рад, у смислу да се препоручује теоријски рад? Када се данас овде погледа око себе, виде се безбројни позиви на рад, од оних ђинђићевских, да не треба сад да се одмарамо, да се нећкамо итд., већ да засучемо рукаве и радимо све што треба да би показали да хоћемо да уђемо у ЕУ, да засучемо рукаве и испоручимо Караџића и Малдића, да пристанемо на приватизацију и да само радимо, као да приватизација није донела ништа лоше онима који раде, све до ових других позива на рад, који би био бојкотовање страних производа, величање Караџића и Младића, позив на пристанак на приватизацију - али не од стране ЕУ, већ од стране Русије, па онда позив на рад који би био активан отпор због губитка Косова, итд. Оно што је, опет, заједничко за обе стране, јесте овај отклон од “премишљања и промишљања” и позив на директну акцију. Ту већ видимо да теорија чак и ако јесте рад, јесте један друкчији рад, јер никако не иде заједно с овим овде наведеним праксама.

Оно што данас имамо на делу јесте консензус око тога да не треба да се мисли већ треба да се ради, и у том консензусу се лако појављује тако нешто као што је оно данас типично схватање познате Марксове тезе, да је теорија до сада интерпретирала свет а да од сада треба да га мења, у којем се мењање света схвата као ништа друго до отклон од саме теорије

Ту и тако, не схвата се да неће теорија променити свет тако што теорије неће више бити. Већ баш теорија ту треба да буде она која мења свет, тако што постаје теоријска пракса, а престаје да буде, просто, суплемент некој другој пракси. Дакле, теорија задржава то да она нема ништа вантеоријско, да, дакле, није у служби неке праксе, да теорија није некакав приручник којим се може а не мора испратити нешто у свету.

Наизглед парадоксално, теорија која је теоријска пракса јесте теорија која раскида скоро све или чак све своје везе са праксом, и баш тиме постаје пракса. Ту се лако хватају у замку они који би хтели да кажу да ова Марксова теза треба да од теорије учини нешто што ће још више бити уроњено у искуствено, у практично. Јер баш напротив, што је више уроњена у праксу, теорија се појављује као све одвојенија од праксе, и појављује се онда, како смо већ рекли, просто као теорија о некој пракси, дакле као нешто другоразредно, пратеће.

Теорија која престаје да буде теорија и која се појављује као теоријска пракса постаје сама практична тек преко тога што ће да престане да игра улогу пратиоца праксе. Тек тако се теорија појављује не као додатак пракси, већ, па можда и пре свега, као непријатељ пракси. И отуд насушна потреба за теоријом данас, када живимо у времену у ком сви стално раде, у ком су сви практични.

Пре неког времена сам био на промоцији једне књиге Младена Козомаре (истог оног који је у интервјуу који је, кад је Марио Калик водио с њим у Печату био прекрштен у “Козомора”), и на тој промоцији је говорила извесна Софија Мојсић. Мојсић је о Козомариној књизи причала као о једној самољубивој вежби, једној мисаоној егзибицији, која је то, дакле, “егзибиција”, “самољубиви интелектуалистички излет”, зато што Козомара у својој књизи њој не каже шта тачно треба да ради. Међутим, није ли Софија Мојсић таквим примедбама јасно показала да она неће теорију, већ да хоће једну идеологију која ће јој рећи шта да ради, да не би случајно она сама морала да мисли?

Наравно, не игра се овде она игра “мисли својом главом”. Многи су већ мислили својом главом и ретко је кад од тога било шта изашло на добро. При том се у виду има рад српске интелигенције под Милошевићевим режимом, која је показала шта то значи кад се просветитељство дохвати да би служило некој пракси, па се свему онда изналазило оправдања. Правдали су се злочини и правдала се опортуност преко “историјске нужде”,

која се давала потковати позивањем на емпирију, па на историјске увиде, на разне законе природе и друштва, све до оних оправдања у митовима и поетским надахнућима. И сви су они “мислили својом главом” јако добро, и промислили добро све и свашта, и онда смо имали једно непрекидно вишегодишње оргијање смислова .

Теоријска пракса баш то не би смела да ради - да пружа смисао, да пружа утеху и оправдање. Теоријска пракса је она пракса која у праксама и појавама детектује и онда инсистира на симптомалним тачкама, на тачкама у којима се појављује неконзистенција неке смишљене или пак само устаљене и зато неупитне праксе. Теоријска пракса је она пракса која укида смисао и тако пружа предах у овим оргијањима смислова којима смо непрекидно изложени. Тек тако теорија престаје да интерпретира и почиње да мења свет, тако што га показује као не-целог, што указује да тамо где се до сада мислило да се налазила конзистенција, данас не стоји ништа. Или да тамо стоји неко “ништа”, које се покушава прикрити оним огледалним односима о којима је раније овде било речи.

А указивати на неконзистенције тамо где праксе неће а идеологије не желе да их виде, јесте посао који је далеко од тога да буде безазлен, и о томе сведоче сви они примери из историје филозофије, од Сократа на овамо.